

האליטיסטים והדמוקרטים

ראש השנה א, ז

אָב וּבְנוֹ שָׂרְאוּ אֶת הַחֲדָשׁ, יִלְכוּ.
לֹא שְׂמֵעֲטָרְפִין זֶה עִם זֶה, אֶלֶּא
שָׂאם יַפְסֵל אֶחָד מֵהֶן, יִצְטָרֵף
הַשְּׁנִי עִם אֶחָר.
רַבִּי שְׂמֵעוֹן אָמַר, אָב וּבְנוֹ וְכָל
הַקְּרוּבִין, בְּשֵׁרִין לְעֵדוּת הַחֲדָשׁ.
אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מַעֲשֵׂה בְּטוּבָיָה
הַרְפָּא, שָׂרְאָה אֶת הַחֲדָשׁ
בִּירוּשָׁלַיִם, הוּא וּבְנוֹ וְעַבְדּוֹ
מִשְׁחָרָר, וְקָבְלוּ הַכֹּהֲנִים אוֹתוֹ וְאֶת
בְּנוֹ, וַפְּסְלוּ אֶת עַבְדּוֹ.
וּכְשָׁבְאוּ לִפְנֵי בֵּית דִּין, קָבְלוּ אוֹתוֹ
וְאֶת עַבְדּוֹ, וַפְּסְלוּ אֶת בְּנוֹ:

במשנה מופיעות שתי מחלוקות בין בית הדין ובין הכהנים, שתיהן נוגעות לכשרות העדים שזל פי עדותם מקדשים את החודש: כשרות קרובי משפחה וכשרות עבד משוחרר. נראה ששתי המחלוקות תלויות זו בזו ומשקפות ויכוח מהותי וערכי. הכהנים, הקבוצה המיוחסת ביותר בעם, מדגישים את ערכם של ייחוס ומשפחה, וממילא, על פי תפיסתם, מי שהיה עבד פסול לעדות, ברם קרובי משפחה – כשרים. חכמי בית הדין מייצגים את העם ותפיסתם דמוקרטית יותר. הם בוחנים את האדם על פי מעשיו ולא על פי עברו, "ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ" (הוריות ג, ח). העבד לשעבר כשר, שכן כיום הוא יהודי, אבל קרובי משפחה – פסולים. הדרישה שהעדים בקידוש החודש לא יהיו תלויים זה בזה נובעת מתפיסה הרואה בהם נציגים של הציבור כולו ולא של קבוצה (משפחה) מסוימת. קריאה רגישה חושפת במשנתנו משחק לשון המבקר את עמדת הכהנים. הלשון "וקבלו הכהנים אותו ואת בנו" מרמז לאיסור של התורה, "וְנִשּׂוֹר אוֹ שֶׁה אוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד" (ויקרא כב, כח).¹

הוויכוח בין הכהנים ובין בית הדין מעלה את שאלת ההיררכיה. קידוש החודש נוגע בראש ובראשונה למקדש, לכאורה ה"תחום" של הכהנים. ולמרות זאת, בסיפור שבמשנה מתברר כי זכות "המילה האחרונה" שמורה לבית הדין דווקא, שאינו קשור לכהנים. וכמו

שראינו בתחילת מסכת יומא, גם בעבודות יום הכיפורים שבמרכזן עומד הכוהן הגדול – בית הדין וזקניו הם שניצבו בראש ההיררכיה והכוהן הגדול שימש שלוחם ובא כוחם:

מסרוהו זקני בית דין לזקני כהנה, והעלוהו לעליית בית אבטינס, והשביעוהו ונפטרו וקהלו להם. ואמרו לו, אישי כהן גדול, אנו שלוחי בית דין, נאפה שלוחנו ושלוחי בית דין, משביעין אנו עליך במי ששכן שמו בבית הנה, שלא תשנה דבר מפל מה שאמרנו לך. הוא פורש ובוכה, והן פורשין ובוכין.

יומא א, ה

בקידוש החודש נודע לבית הדין תפקיד מרכזי אף יותר. בעבודת יום הכיפורים בסופו של דבר הכוהן הגדול הוא שעורך את הפולחן, ואילו בקידוש החודש בית הדין ועם ישראל הם המחילים את הקדושה:

ראש בית דין אומר מקדש, וכל העם עונין אחריו מקדש מקדש.

ראש השנה ב, ז

כאוחו בית דין וכל ישראל, נחקרו העדים, ולא הספיקו לומר מקדש, עד שחשכה, וברי זה מצבר.

ראש השנה ג, א²

החודש נקבע על ידי דיבורם של אנשי בית דין ושל הקהל שעמם. הקהל הנוכח מכונה "כל העם" כדי ללמד שהם מייצגים את עם ישראל כולו, גם את אלו שאינם נוכחים במקום.³ הכוח לכונן קדושה אינו מוגבל לקבוצה אחת – עם ישראל כולו הוא "ממלכת כוהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ו).

¹ תודתי לאשתי מיכל שהאירה לי על כך.

² גם בתקיעת שופר בראש השנה, נושאה השני של המסכת, יש לבית הדין תפקיד מרכזי. לאחר חורבן המקדש קיבל בית הדין את הכוח שהיה מיוחד למקדש, לתקוע בשופר בשבת:

יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעים אבל לא במדינה משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין.

ראש השנה ד, א

³ על מרכזיות השותפות של בית דין והעם בתהליך קידוש החודש הרחיב וולפיש, ראש השנה, ראה סיכומו בעמ' 264.